

NEWSLETTER 2/2021

WIELKANOC NA WARMII PRZED II WOJNĄ ŚWIATOWĄ

- RYS ETNOGRAFICZNY

2

KRÓTKA HISTORIA WARMII I MAZUR

4

WIELKANOC NA WARMII PRZED II WOJNĄ ŚWIATOWĄ

- RYS ETNOGRAFICZNY

arch. Muzeum Budownictwa Ludowego w Olsztynku

Wielkanoc przypadała na okres wiosennego budzenia się do życia przyrody, a także porządków gospodarskich w obejściu i chałupie. Wszyscy byli wytęsknieni dobrego, tłustego jedzenia, bowiem okres Wielkiego Postu był na Warmii bardzo przestrzegany. Nie jadano wtedy mięsa, lecz również nabiału, a jednym dozwolonym tłuszczem był olej, najczęściej lniany. W środy i piątki obowiązywał ścisły post i wtedy jedynym pokarmem był suchy chleb. Pod koniec Wielkiego Postu ludzie byli bardzo spragnieni mięsa.

W Wielki Piątek po wsi biegali chłopcy, stukając kołatkami na znak żałoby po śmierci Chrystusa, W Wielką Sobotę na Warmii, w czasie, gdy w kościele odbywała się ceremonia poświęcenia wody i ognia, spalano najstarszy we wsi krzyż przydrożny. Pozostały po spaleniu krzyża węgiel drzewny zabierano do domu i starannie przechowywano, bowiem powszechne było przekonanie, że leczy on różne choroby, zwłaszcza bóle, na które sporządzano z niego okłady.

Warmiacy przed II wojną światową nie znali święconki, zwyczaj ten przenieśli dopiero osadnicy z Polski. Nie przygotowywało się też specjalnych potraw, oprócz kolorowych jajek. Barwiono je w łupinach z cebuli na żółto i różne odcienie brązu, na bordowo w skórkach buraków, a na zielono w źdźbłach żyta. Zdobiono, choć nie zawsze wydrapywanym ornamentem. Tutaj można upatrywać pradawnego obyczaju wywodzącego się jeszcze z czasów pogańskich, kiedy jajko – symbol uśpionego życia – wiązano z boginią wiosny.

Najbardziej uroczysty moment podczas świąt to niedzielny poranek. Warmiacy chodzili na godzinę 6:00 rano na mszę rezurekcyjną. Według tradycji tego dnia należało wstać o świcie i obserwować wschodzące słońce, ponieważ można było na nim zobaczyć baranka. Następnie należało pójść w milczeniu do bieżącej wody (nad rzekę) i obmyć nią twarz, Zwyczaj ten wywodzi się zapewne z czasów przedchrześcijańskich. Wskazane było obmyć się w płynącej wodzie, by zapewnić sobie zdrowie i urodę w najbliższym roku. Wierzono, że woda czerpana przed wschodem słońca ma moc leczenia chorych oczu. Po powrocie do domu należało opryskać wodą śpiących domowników, a następnie krowy i konie. Zwyczaj ten miał moc magiczną, gdyż oczyszczającą wodą wchodzono w nowy cykl wegetacyjny.

W Wielkanocny Poniedziałek dzieci szukały upominków pozostawionych przez sąsiadów pod krzaczkami w przydomowym ogrodzie. Poza tym kultywowano zwyczaj smagania po łydkach gałązkami brzozy lub kadykiem (jałowcem). Po smaganiu chodziły po wsi grupy chłopców zwanych wykupnikami, ponieważ od smagania można było się wykupić, ofiarowując najpiękniejsze jajka wielkanocne. Można było dać również kawałek ciasta, kiełbasy, a nawet pieniądze.

„Magiczne Wsie Południowej Warmii” Izabela Lewandowska, Edward Cyfus

KRÓTKA HISTORIA WARMII I MAZUR

Katedra w Fromborku – arch. WMROT

Obecny obszar Warmii i Mazur zamieszkiwały pogańskie plemiona pruskie, które zostały podbite w XIII w. przez **Zakon Braci Domu Niemieckiego w Jerozolimie (tzw. Krzyżaków)** .

Na terytorium, gdzie wcześniej mieszkały plemiona pruskie utworzono cztery diecezje. Jedną z nich była diecezja warmińska. Jedna trzecia jej wielkości została przekazana biskupowi warmińskiemu. Obszar ten nazwano **Warmią**.

Kapituła Warmińska została ustanowiona w 1260 roku. Jej uposażenie stanowiło jedną trzecią powierzchni Warmii, obejmowała trzy miasta - Frombork, Pieniężno i Olsztyn wraz z okolicą. W skład kapituły wchodziło szesnastu kanoników. Wybierali oni biskupa. Po jego śmierci, zanim został wybrany nowy biskup, kapituła sprawowała władzę na Warmii.

Warmia miała dwóch feudalnych suwerenów: biskupa i kapitułę. Sprawowali oni świecką i duchową władzę w tej krainie. Warmia zawsze cieszyła się dużą

autonomią pomimo licznych powiązań z państwem krzyżackim. Dlatego też mamy tu zamki biskupów (Reszel, Lidzbark Warmiński) i kapitulne (Olsztyn, Pieniężno). Na Mazurach natomiast mamy zamki krzyżackie (Ryn, Giżycko, Ostróda). Warmia stała się częścią Polski po II pokoju toruńskim w 1466 roku.

Pozostała część (w tym Mazury) była polskim lennem pod rządami Zakonu. Gdy Albrecht Hohenzollern, ostatni Wielki Mistrz Krzyżacki rozwiązał zakon krzyżacki w 1525 r. i utworzył pierwsze państwo ewangelickie na świecie, **Warmia była katolicką enklawą otoczoną ewangelickim księstwem pruskim. Dlatego mówimy, że Warmia była katolicka, a Mazury ewangelickie.**

W 1618 r. po śmierci Albrechta Fryderyka, syna Albrechta Prusy Książęce dostały się pod panowanie elektorów brandenburskich i rozpoczęła się budowa brandenbursko-pruskiego państwa. **Prusy Książęce były lennem Rzeczypospolitej do roku 1657.** W tym roku uzyskały niezależność.

Warmia została przyłączona do Prus w 1772 r. (I rozbiór Polski) i odtąd również ewangelicy mogli osiedlać się na Warmii. Książę Pruski Fryderyk III z dynastii Hohenzollernów elektor Brandenburgii koronował się na pierwszego króla pruskiego w 1701 r. w Królewcu. Odtąd był królem w Prusach (König in Preußen). Po tej koronacji nazwał się Fryderykiem I Hohenzollern.

Mazury jak i południowa Warmia były zasiedlone żywiołem polskim z Mazowsza, z tą różnicą, że **Warmia od XV w. (II pokój toruński - 1466) do 1772 (I rozbiór Polski) należała do Polski (w tym okresie mieszkał i działał na Warmii Mikołaj Kopernik), a Mazury były do 1657 roku tylko jej lennem.**

Mazury znajdowały się najpierw w Księstwie Pruskim, potem od 1701 r. w Królestwie Prus. Mieszkańcy Mazur mówili polskim dialektem, ale byli poddanyami pruskimi. Nazwę „Mazury” wprowadziły w użycie władze pruskie, niemiecka nauka i publicystyka w pierwszej połowie XIX wieku w celu określenia terytorium zamieszkałego przez ludność polskojęzyczną wyznania ewangelickiego.

Warmia i Mazury były terenami niemieckimi do końca II wojny światowej. I wtedy to niemiecka ludność uciekła przed Armią Czerwoną, albo została wysiedlona lub opuściła swoją ojczyznę. Teren naszego województwa z kolei zasiedliło dużo wcześniejszych mieszkańców Wileńszczyzny, która przed II Wojną Światową należała do Polski, z kolei po niej została przyłączona do Związku Radzieckiego. Dlatego wielu mieszkańców naszego regionu jest ich potomkami.

W 1945 r. podzielono Prusy Wschodnie, część północna przypadła Związkowi Radzieckiemu (obecnie Obwód Kaliningradzki w Rosji i Litwa), a południowa Polsce. Południowa część Prus Wschodnich to Warmia i Mazury. Jest to obecnie województwo warmińsko-mazurskie ze stolicą w Olsztynie.

Śmierć Mikołaja Kopernika